

УДК 821.111"18"(092)

ЛЬЮЇС КЕРРОЛ ТА ЙОГО ДИВОВИЖНИЙ СВІТ

Погорелова К.В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-88>

У статті здійснено спробу дослідити життя та творчу діяльність відомого англійського письменника, математика та філософа Льюїса Керрола (повне ім'я Чарльз Лутвідж Доджсон). Його дивовижний світ вже багато років зачаровує і дорослих і дітей. У творах письменника світ дітей інший від світу дорослих, навіть більше – ці два світи протистоят одне одному. Дослідники його творчості не можуть ствердити, котрий із цих світів Л. Керрол вважав за справжній, як також і те на чий стороні він був. У цьому контексті слід відзначити і те, що Л. Керрол був з одного боку надзвичайно серйозною людиною науки (логічні завдання та головоломки вченого сприяли появі таких наук, як математична логіка, семіотика, лінгвістичний аналіз), а з іншого – великим фантазером та улюбленцем дітей. Літературні твори Керрола вплинули на творчість цілого ряду класиків (Джеймса Джойса, Франца Кафку, Генрі Джеймса, Редьярда Кіплінга, Френка Баума, Володимира Набокова), вони і надалі дивують та захоплюють людство.

Ключові слова: Льюїс Керрол, Аліса в Країні Чудес, дивовижний світ дітей, мистецтво, думка, роман, бестселлер, фантазія, казка.

Постановка проблеми. Розвиток мистецтва неможливий без участі таких рушійних чинників творчого процесу як образне мислення і фантазія. Роман Льюїса Керрола Аліса в Країні Чудес натхненний ідеєю втілення дива в казковому дитячому світі та переміні на краще реального світу дорослих. Ця книга наповнена фантастичними подіями, що переплетені з реальністю. Шлях по якому подорожує маленька дівчинка Аліса наповнений простою та дитячою безтурботністю, що вільний від тягот життя і проблем дорослих. Відправивши Алісу в інший фантастичний світ, Керрол давав своїй уяві та фантазії цілковиту свободу. Ці пригоди від часу їх створення так близькі дітям і так бажані дорослим, що не лишають жодну людину без уваги та захоплення. Мабуть, жоден художній твір на цілому світі не знайшов стільки читачів, прихильників та неавісників, як книги Льюїса Керрола.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Льюїса Керрола та його роман «Аліса в Країні Чудес» вчені досліджують вже понад сто років. І це не випадково, адже загадки, що криються за дивними, одночасно простими проте надзвичайно складними, образно-метафоричними текстами цікавлять без виключення всіх тих хто поринаючи і заглиблюючись в сюжеті твору старається відповісти на одвічні питання людства про сенс життя, пошук власної ідентичності тощо.

У цьому контексті слід виділити праці таких дослідників, як: Ірина Галінська «Льюїс Керрол і загадки його текстів» (Москва, 1995) [2]; Дональд Томас «Льюїс Керрол: портрет з фону» (Лондон, 1996) [14]; Вілл Брукер «Пригоди Аліси: Льюїс Керрол у популярній культурі», (Нью-Йорк, 2004) [13] та інших дослідників [1; 3–12].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У мистецтвознавстві недостатньо опрацьована проблема впливу на творчість митців образного мислення та фантазії, поєднання у творі реального та ірреального тощо. Аналізуючи творчість відомого англійського письменника, математика та філософа Льюїса Керрола можна зауважити значний вплив на творчість цілого ряду класиків світової літератури. Важливо за-

значити, що його логічні завдання та головоломки передбачили появу таких наук, як математична логіка, семіотика, лінгвістичний аналіз.

Мета статті. Головною метою наукового дослідження є життя та діяльність англійського письменника, вченого, математика та філософа, його творчі ідеї та засоби втілення реального та фантастичного у творі.

Виклад основного матеріалу. Життя та діяльність відомого англійського письменника, математика та філософа Льюїса Керрола – невичерпна тема для дослідження. Певним поясненням цього феномену є наявність у його творчості поєднання образного мислення та фантазії, реального та ірреального тощо.

Важливо зазначити, що логічні завдання та головоломки вченого передбачили появу таких наук, як математична логіка, семіотика, лінгвістичний аналіз, зрештою, – теорію відносності. Літературні твори вплинули на творчість цілого ряду класиків, що творили після нього, зокрема, на творчість Джеймса Джойса, Франца Кафку, Генрі Джеймса, Редьярда Кіплінга, американського письменника Френка Баума (автора численних книг про чарівну Країну Оз), та Володимира Набокова [2, с. 4].

Льюїсу Керролу довелося жити в Англії у «вікторіанську» добу, що походить від імені королеви Вікторії, яка правила найдовше за всіх англійських монархів – 64 роки. В ті часи добрим смаком вважалося стримувати себе у вчинках, емоціях, почуттях. До хороших, вишуканих манер дітей привчали змалку. Важливим було вміння говорити правильно, спокійно та гарною мовою, ходити поважно та не поспішаючи, а гратися тільки в тихі та малорухливі ігри, слухати в усьому дорослих та займатися лише добрими, корисними справами. Але зрозуміло, що дітям хотілося бігати, стрибати та голосно кричати, бути вільними й обирати власні шляхи у всьому. Адже всі люди на світі прагнуть свободи у своєму житті, думках та творчості [12, с. 58].

Так, розмірковуючи про світ дорослих та дітей, правильне та неправильне, обов'язок та свободу, письменник створив світ, де немає ніяких обме-

жень для фантазії та вигадок, де можна не підкорятися королю та королеві і нічого та нікого не боятися. Світ, де можна бути собою, вільною особистістю, що здатна силою своєї уяви змінити все що не подобається.

Льюїс Керрол є найзагадковішим письменником Англії. Він сам у собі поєднав те, що на перший погляд здається не поєднуване. Він математик та письменник, священник та фотограф, філософ і найкращий друг дітей. А його псевдонім також містить загадку. Своє справжнє ім'я Чарльз Лутвідж (за прізвиськом Доджсон) він переклав латинською, отримане ім'я знову переклав на англійську мову та поміняв місцями слова. Так і народився його псевдонім Lewis Carroll.

Загадковий письменник Чарльз Лутвідж Доджсон (Льюїс Керрол) народився 27 січня 1832 року в селищі Дерсбері (графство Чешир) в сім'ї англійського священника. Це була велика родина, де було семеро сестер та троє братів. Всі вони отримали добре домашнє виховання в релігійному та духовному дусі: вивчення Закону Божого, різних мов та природничих наук, «біографії» та «хронології». Цьому їх навчав батько – Чарльз Доджсон, який був непересічною, глибоко релігійною людиною. Проте університетська освіненість у нього поєднувалась зі схильністю до ексцентричного [4, с. 5].

Батько не тільки не забороняв дітям влаштувати веселощі, ігри та витівки, а й усіляко їм сприяв. Та звичайно, найбільшим вигадником був Чарльз. Він знайшов місцевого столяра, що допоміг змайструвати театр маріонеток, і сам писав п'єси та розігрував вистави. Або ж перевдягнувшись факіром показував зачарованій аудиторії дивовижні фокуси. Для своїх молодших братів і сестер він виготовляв рукописні журнали, у яких все – цікаві замітки, вірші, «романи» та «хроніки» – він вигадував та записував сам. Та окрім тексту Чарльз ілюстрував журнал власними малюнками. Вже тоді відчувалася схильність юного автора до пародії та бурлеску. Гумористичного переінакшення та переосмислення набувають рядки віршів великих класиків – В. Шекспіра, Дж. Мільтона, Т. Грея, Ч. Дікенса та інших. Юний автор виявляє широку начитаність та безумовну обдарованість.

Коли йому виповнилося дев'ятнадцять років, вступив до Оксфордського університету. В двадцять три роки викладав математику в коледжі Церкви Христа, у двадцять п'ять – здобув ступінь магістра математики, в двадцять дев'ять був посвячений у сан диякона.

З 1851 по 1898 р. Чарльз Лутвідж Доджсон сорок сім років віддано працював у коледжі Крайст Черч повністю віддаючись науці математики. Написав ґрунтовні праці з математики, але особливої віртуозності набув у складанні та розв'язуванні логічних загадок, які не могли розв'язати не тільки прості люди, а й професіонали.

У цей час доктор Доджсон вів суворо впорядкований та самотній спосіб життя. Лекції, студії математики, що переривалися ланчем, знову студії та дуже далекі прогулянки (по 18 миль на день), потім вечеря за високим викладацьким столом у коледжі та знову студії. Лекції читав монотонним рівним голосом, хоча сам все життя страждав від запинання. Він не любив нові зна-

йомства тому в університеті його вважали педантом, ексцентриком і диваком [3, с. 58].

З листів написаних Доджсоном збереглося всього одна тисяча треста п'ять (1305) примірників. Він навіть вів реєстраційний журнал свого листування. Цікаво, що почав його 1 січня 1861 р. і закінчив 1 січня 1892 р. Сам реєстраційний журнал на жаль не зберігся, але нам відомо, що за весь час письменник відправив 98921 лист. Також існував реєстраційний журнал, що вівся для кореспонденції, яку отримував в якості куратора «Клубу професорів» оксфордського коледжу Крайст-Черч преподобного Чарльза Лутвіджа Доджсона. На жаль, цей журнал був втрачений, як і попередній, але дослідники вважають, що гіпотетична цифра листів, відправлених за останні тридцять сім років життя письменника, становить сто три тисячі сімсот двадцять один (103721). Кількість листів, що були написані за перші двадцять років його життя, точно невідома, проте дослідники називають найбільш ранній із збережених листів юного Чарльза Лутвіджа адресований няні (причому рукою хлопчика вродив хтось з дорослих) [2, с. 47].

Страждаючи від безсоння, а також щоб відволіктися від поганих думок, Доджсон вигадав собі цікаве завдання – вигадувати алгебраїчні та геометричні головоломки та розв'язував їх у темряві. Пізніше вони були опубліковані під назвою «Опівнічні задачі, придуманні безсонними ночами», а вже в іншому виданні змінив «безсонні ночі» та «безсонні години» [3, с. 61].

Читаючи щоденник Чарльза Лутвіджа Доджсона стає зрозумілим наскільки сильно він любив театр. Значне місце посідала в його житті не лише висока трагедія, Шекспір, вікторіанці, а й комічні бурлески, пантоміма та музичні комедії. Ставши відомим автором, його казки брали для постановок на сцені, процес якого він особисто спостерігав, так як витончено розумів театр і закони сцени. Також Доджсон добре малював і мріяв стати художником. Для цього він надіслав в газету власну серію малюнків, але редакція їх відхилила. Це спонукало його зайнятися фотографією. Результат не забарився – він став одним з найкращих фотографів XIX століття.

Цураючись дорослих, почувачи себе незручно, тяжко затинаючись, іноді не в силі вимовити жодного слова, Доджсон ставав надзвичайно цікавим співрозмовником, особливо тоді, коли в товаристві з'являлися діти. Він їх дуже любив, вигадував для них різні цікаві історії, запрошував в гості. Під час розповіді оповідань встигав ще й замальовувати персонажів. Його найкращі твори виникали як імпровізація, хоча згодом і допрацьовувалися. У їх створенні незмінним поштовхом для творчості ставали діти.

Тому не дивно, що Чарльз Лутвідж Доджсон часто гуляв з доньками ректора Оксфордського коледжу Крайст Черч – Лоріною Шарлоттою, Алісою та Едіт Лідделл. Як своїх добрих знайомих він запрошував їх до себе на чай і розказував їм дивовижні історії. Улюбленицею письменника була Аліса Лідделл, тому саме для неї та її сестричок була створена казка «Аліса в Країні Чудес».

Мабуть вперше в історії літературного роману Льюїс Керрол зробив головною героїнею книжки реальну дівчинку, або ще точніше –

її творчу фантазію, що здатна породжувати інший світ – Країну Чудес. У цьому дивовижному світі, з одного боку, висвітлені цілком земні проблеми освіти, виховання, судочинства, усього суспільного устрою «вікторіанської» доби, щоб був суворим до людини. З іншого боку, в фантазійному світі відобразилося те, про що заборонялося говорити в той час – неосяжні мрії, щирі почуття, прагнення людини. Всі правила, що діють тут на землі летять шкереберть, адже можна бігати за Білим Кроликом, робити дурниці, дражнитися та поводитися неправильно. Людина завжди хоче бути вільною, і в своїй уяві вона може збільшуватися або зменшуватися, швидко пересуватися в різних просторах і робити все, що заманеться. Кожній людині необхідна її особиста свобода [13, с. 60].

Коли підросла Аліса Лідделл, письменник створив ще одну історію для продовження книжки – «Аліса в Задзеркаллі», де маленька, тендітна героїня перетворилася на королеву. Льюїс Керрол зобразив себе як Білого Лїцаря, який оповідає Алісі про неймовірні винаходи та знахідки. А в кінці, на прощання просить лише озирнутися й помахати йому рукою...

Льюїс Керрол належить до плеяди англійських письменників-романтиків, у яких іронічне та трохи скептичне ставлення до світу. Світ для англійських романтиків подібний на хаос, який в своєму русі немає ніякого напрямку, ніякого логічного доступного для розуміння взірця. Твори письменників створювались методом визначення меж людської мови та були засновані на філософському скептицизмі та романтичній іронії [2, с. 55].

Прихильники творчості Керрола висловлюють найрізноманітніші судження про те, як слід класифікувати повісті про пригоди Аліси. Наприклад Ян Б. Гордон назвав пригоди «Аліси в Країні Чудес» «романом виховання» (Bildungsroman), а «Алісу в Задзеркаллі» розглядає як роман про життя і формування художника «в якому виховання дитини не можна відрізнити від його існування в мистецтві».

У середині ХХ століття твори Л. Керрола стали аналізувати та досліджувати не тільки філософи, а й фізики, математики, астрономи. Навіть біолог та психолог С.Г. Геллрштейн вважав, що у всіх «нісенітницях» Л. Керрола криється якась таємниця, розгадка якої небайдужа науці.

Льюїс Керрол (Чарльз Латвідж Доджсон) помер 14 січня 1898 р. На гілфордському кладовищі над могилою математика, фотографа та письменника стоїть звичайний білий хрест. А в сільській церкві Дарсбері, на батьківщині Керрола, є вітраж, де поруч із замисленим Додо стоїть Аліса, а навколо стовпилися: Білий кролик, Березневий заєць, Чеширський кіт, Капелюшник та інші.

Висновки і перспективи. Підсумовуючи вище сказане можна дійти до наступного висновку, а саме: розвиток мистецтва неможливий без участі таких рушійних чинників творчого процесу як образне мислення і фантазія. Значною мірою це стосується творчості Льюїса Керрола та його твору-бестселера «Аліса в Країні Чудес». Тексти твору зацікавили дослідників також і тим, що в них здійснена спроба дати прості відповіді на складні одвічні питання про сенс життя, пошук власної ідентичності тощо.

Зазначимо, що Льюїс Керрол був надзвичайно доброю, щирою і талановитою людиною. Його любов до дітей та його твори для них наповнені справжнім дивом. Казки «Аліса в Країні чудес» і «Аліса в Задзеркаллі» люблять дорослі і діти. Їх цитують, на них посилаються філологи та фізики, їх вивчають філософи та лінгвісти, психологи і математики. Про них написано безліч статей, наукових робіт. За книгами Льюїса Керролла зняті кінофільми, поставлені п'єси. Сотні художників малювали ілюстрації до його книг, включаючи і Сальвадора Далі. Пригоди Аліси перекладені більш ніж на сто мов (українською мовою переклад діалогії про Алісу здійснили В. Корнієнко, Н. Демурова). Льюїс Керрол здійснив неоціненний вклад не тільки в скарбницю світової літератури та серце кожної людини, але й надалі продовжує впливати на сучасне мистецтво інспіруючи нові твори.

Список літератури:

1. Алісині пригоди в Дивокраї. Аліса у Задзеркаллі : повісті / з англ. переклад В. Корнієнка ; [ілюстр. Д. Теннієла]. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 224 с. : іл.
2. Галинская И.Л. Льюис Кэрролл и загадки его текстов / И.Л. Галинская. – Москва: ИНИОН РАН, 1995. – 76 с.
3. Демурова Н. Льюис Кэрролл: Очерк жизни и творчества / Н. Демурова. – Москва: Наука, 1981. – 148 с.
4. Дубинская Я. Льюис Кэрролл: жизнь как нонсенс : [жизнь и творчество английского писателя (1832-1898)] / Яна Дубинская // Личности. – 2015. – № 1. – С. 28-43.
5. Коваленко О. Льюїс Керрол: земляк Чеширського kota : [нарис життя і творчості письменника, автора книги «Аліса в Країні чудес», математика і богослова] / Ольга Коваленко // Освіта України. – 2011. – № 89-90. – С. 14.
6. Ніколенко О. У світі фантазій Аліси : культурологічний аналіз повісті Льюїса Керрола «Аліса в Країні Див» / Ольга Ніколенко // Всесвітня література в сучасній школі. – 2013. – № 4. – С. 10-29.
7. Орлова О.В. Система уроків з вивчення казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні Див» : [конспекти уроків] / О.В. Орлова // Зарубіжна література в школах України. – 2013. – № 12. – С. 53-61.
8. Падни Дж. Льюис Кэрролл и его мир / Дж. Падни. – Москва: Радуга, 1982. – 143 с.
9. Пригоди Аліси в Дивокраї. The Nursery Alice / пер. з рос. О. Пилипенко ; ілюстр. Є.О. Чистогіна. – Харків: Віват, 2015. – 128 с.
10. Стриженова А. Кот из Чешира : [версії походження Чеширського kota – героя книг Л. Керрола «Пригоди Аліси в Країні Чудес»] / Анна Стриженова // Друг (для любителів кошек). – 2014. – № 10. – С. 56-59.
11. Урнов Д. Как возникла «Страна Чудес» : Л. Кэрролл / Д. Урнов. – Москва: Книга, 1989. – 79 с.
12. Шкаруба Л.М. Викторианский тетраптих : нариси з історії світової культури : [епоха Льюїса Керрола]. Часть первая : Добрая старая викторианская Англия / Л.М. Шкаруба, О.И. Баран // Зарубіжна література в школах України. – 2013. – № 2. – С. 58-64; № 3. – С. 60.
13. Brooker W. Alice's adventures : Lewis Carroll in popular culture / Will Brooker. – New York: Continuum, 2004. – 380 p.
14. Thomas D. Lewis Carroll : a portrait with background / Donald Thomas. – London: John Murray, 1996. – 404 p.

Погорелова К.В.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ЛЬЮИС КЭРРОЛЛ И ЕГО УДИВИТЕЛЬНЫЙ МИР

Аннотация

В статье предпринята попытка исследовать жизнь и творческую деятельность известного английского писателя, математика и философа Льюиса Кэрролла (Чарльза Лутвиджа Доджсона). Его удивительный мир уже много лет очаровывает и взрослых и детей. В произведениях писателя мир детей отличается от мира взрослых, даже больше – эти два мира противостоят друг другу. Исследователи его творчества не могут утверждать, который из этих миров Л. Кэрролл считал настоящим, как и то на чьей стороне он был. В этом контексте следует отметить и то, что Л. Кэрролл был с одной стороны очень серьезным человеком науки (логические задачи и головоломки ученого способствовали появлению таких наук, как математическая логика, семиотика, лингвистический анализ), а с другой – большим фантазером и любимцем детей. Литературные произведения Кэрролла повлияли на творчество целого ряда классиков (Джеймса Джойса, Франца Кафку, Генри Джеймса, Редьярда Киплинга, Фрэнка Баума, Владимира Набокова), они и в дальнейшем удивляют и восхищают человечество.

Ключевые слова: Льюис Кэрролл, Алиса в Стране Чудес, удивительный мир детей, искусство, мысль, сочинение-бестселлер, фантазия, сказка.

Pohorielova K.V.

Ivan Franko Lviv National University

LEWIS CARROL AND HIS MARVELOUS WORLD

Summary

The article attempts to explore the life and creative work of the famous English writer, mathematician and philosopher Lewis Carroll (Charles Lutwige Dodgson). His wonderful world for many years fascinates both adults and children. In the writer's work, the world of children is different from the world of adults, even more so – these two worlds are opposed to each other. Researchers of his work cannot confirm which of these worlds L. Carroll considered to be true, as well as on whose side he was. In this context, it should be noted that L. Carroll was, on the one hand, an extremely serious man of science (the logical tasks and puzzles of the scientist contributed to the emergence of such sciences as mathematical logic, semiotics, linguistic analysis), and on the other – a great dreamer and children's best friend. Carroll's literary works have influenced the work of a number of classics (James Joyce, Franz Kafka, Henry James, Rudyard Kipling, Frank Baum, Volodymyr Nabokov), they are still amaze and captivate humanity.

Keywords: Lewis Carrol, Alice's Adventures in Wonderland, marvelous children's world, art, opinion, bestseller, fantasy, fairy tail.